

BİR İTALYAN GENERALİNİN TÜRKİYE ANILARINDAKİ YANLIŞLAR

Mevlüt ÇELEBİ

Giriş: Atatürk'ün; "Tarih yazan yapana sadık kalmazsa, değişmeyen hakikat insanlığı şaşırtacak mahiyet alır" sözü ne kadar doğru ise; tarih yapanların, yaptıkları tarihi yazarken/anlatırken, gerçeklere sadık kalmadıklarında, gerçeklerin insanları şaşırtacak mahiyet alacağı da, o kadar doğrudur. Tarih yaparken teğmen olan bir İtalyan subayının o tarihi sözlü tarih haline getirirken, anlaşılan, sadece rütbesi yükselmemiş, hâyâl alemi de genişlemiştir. Bu yazımızda anılarından yanlışlara işaret edeceğimiz kişi, Milli Mücadele döneminde Kuşadası bölgesinde 379. Jandarma Takım Komutanı olarak görev yapan Teğmen Ugo Luca'dır. Teğmen Luca, general olduktan sonra gazeteci Bedirhan Çınar ile bir röportaj yapmıştır. Bu röportaj, "Türkiye İçin Dövüşen İtalyan Generali" başlığıyla Milliyet gazetesinde 4-16 Ocak 1959 tarihinde yayımlanmıştır.¹ General Luca'nun anılarındaki yanlışlara geçmeden önce, adı geçen yazı dizisinin özetini veriyoruz:

I-General Luca'nın Anıları: 4 Ocak: Kendisine "Paşa" ya da "Luca Bey" denmesinden hoşlanan Ugo Luca, o tarihte Roma Carabinieri (Jandarma) Teşkilatı Komutanı ve Roma Carabinieri Müzesi Müdürlüğü yapmaktaydı. Atatürk'ü, General Luca kadar seven bir ecnebi az bulunur. Şükrü Saraçoğlu, Mahmut Esat Bozkurt ve

¹ Bedirhan Çınar yazı dizisinde; Haziran 1956'da Âgah Erozan başkanlığında bir parlamento ve basın heyetinin İtalya'yı ziyaret ettiğini ve Milliyet gazetesi yazarı Sâmî Kohen'in de bu heyette bulunduğunu yazmıştır. Bedirhan Çınar, Sâmî Kohen'in notlarından söz ederek 8 Haziran 1956'da bir yemekte General Luca ile tanışıp Türkçe konuştuklarını da bildirmiştir. Milliyet gazetesinin Haziran-Temmuz 1956 tarihli koleksiyonunu taradığımız halde, gazetede, Sâmî Kohen'in İtalya'dan gönderdiği haberler yer almakla birlikte, Bedirhan Çınar'ın sözünü ettiği General Luca ile görüşmeleri hakkında herhangi bir haber yer almamıştır. Bunun üzerine, yardımcı olabileceği düşüncesiyle Sayın Kohen'e 2 Haziran 1998 tarihinde bir mektup yazdık. Sayın Kohen 2 Temmuz 1998 tarihinde aşağıdaki cevabı vermiştir: "Sözünü ettiğiniz notlara bakmayı da ihmal etmedim. Ne yazık ki, size bu konuda daha fazla yardımcı olamayacağım. 1956'da yayımlanan yazılarım arasında (17,19, 22 ve 27 Temmuz'da çıkan İtalya röportajlarından sonra dahi) General Luca ile ilgili herhangi bir bilgi yok. Rahmetli Bedirhan Çınar'a o dönemde olayı anlatmış ve belki de bazı notlar vermiş olabilirim. Ama bunun dışında maalesef arşivimde bu konuda herhangi bir yazı bulamadım." Sayın Sâmî Kohen'e ilgisinden ötürü teşekkür ederim.

Vasfı Çınar yakın arkadaşlarıdır. Celâl Bayar'ı da yakından tanımakta ve "Galip Hoca" diye bahsetmektedir. Öğrendiği Türkçe'yi hâlâ unutmamış, Türk kahvesine, yemeklerine bayılır. Cacıkla turşuyu sever, ona verilecek en güzel hediye, küçük bir şişe rakı ile Sipahi sigarasıdır

1950 Temmuz'unda bütün dünya basını ondan söz etmiş ve boy boy resimlerini yayınlamıştır. Yıllardır İtalyan hükümetini uğraştıran Sicilyalı haydut Giuliano, Luca tarafından öldürtülmüş ve çetesi onun tarafından yakalanmıştır. Luca, Giuliano çetesini etkisiz hale getirmesini; Anadolu'daki tecrübelerine bağlamakta ve "ben Giuliano çetesini Aydın zeybeklerinden Yörük Ali ve Demirci Mehmet gibi efelerden öğrendiğim usullerle itlaf ettim" demektedir.

5 Ocak: Luca, Anadolu'ya gelip Türkleri tanımadan önce müthiş bir Türk düşmanı idi ve Türklerden nefret ederdi. Luca; İtalyanların Kuşadası'na bir miktar asker çıkardıklarında Hâriciye Nâzırı olan Sforza'nın yaverliğini yapıyordu. Aynı zamanda da gizli istihbarat teşkilatında çalışıyordu: "Bir gece beni alele acele Hâriciye Nâzırı'nın yanına götürdüler ve Kuşadası'ndaki bir avuç İtalyan askerinin başına kumandan tayin edildiğimi bildirdiler. Derhal yola koyuldum ve 1919 yılının şubat ayı içinde Kuşadası'na çıktım. Vazifemin iki cephesi vardı: 1- Adada huzur ve âsâyişi temin edecek, baş kaldırmak için fırsat bekleyen Türklere göz açtırmayacaktım. 2- İngilizlerden yardım ve himaye gören Yunanlıların İzmir'e asker çıkarmaya niyetlenip niyetlenmediklerini tespit etmek. Bu işi biz daha önce yapabiliydik ve hiç olmazsa işgal ettiğimiz toprakların sathını genişletebilirdik. Durumu, bu noktayı göz önünde bulundurarak tedbir edecek, Türklerin hâlet-i ruhiyesini öğrenecek ve onları işgal fikrine alıştırmaya çalışacaktım." Luca, okuduğu tarih kitaplarından ötürü Türklere karşı nefret duygusunun geliştiğini anlattıktan sonra şöyle devam etmiştir: "Kuşadası'na ayak bastıktan sonra niyetim çok kötü idi. Türkleri elimden geldiğince ezecek ve atalarımın intikamını alacaktım. Tam bir ay ada halkına mümkün olan kötülüğü yapmaya çalıştım. Bir gece idi, sahildeki küçük bir gazinoda şerefime sofraya kurmuş olan bir kaç yerli Rumla oturup içki içmiş, geç vakit sarhoş bir halde ikâmet ettiğim evin yolunu tutmuştum. Yalnızdım. Vâkıa belimde iki tabanca vardı. Ama ben bunları kullanacak halde değildim. Sallanıyor, ayakta güç duruyordum Evime ulaşmak için dar bir sokaktan geçmem icap ediyordu. Buraya sapıp bir kaç adım attıktan sonradır ki..."Tanınmadığı bir Türkün tabancasının namlusunu göğsüne dayadığını, bildiği az Türkçe ile "yapma, yapma" dediğini ve adamın bunun üzerine uzaklaştığını" anlatmıştır. Bu olaydan 10 gün kadar sonra bir akşam üzeri 8-10 Rumun, Hasan Reis adındaki bir balıkçıya saldırdıklarını görüyor. Kendisine en iyi balıkları verdiği için sempati beslediği bu genci, Rumların elinden kurtarıyor. Ertesi gün makamına gelen Hasan, "hayatımı kurtardığı için" Luca'ya teşekkür ediyor ve "iyi ki o gece sizi öldürmemişim" diyor. Hasan, Luca kendisinden daha genç olduğu için hayatını bağışladığını anlatıyor.

6 Ocak: "Yunanlıların İzmir'i işgal edip genişlemeye başlamaları üzerine Türklerin oluşturduğu mukavemete el altından yardım ediyordum. Kuşadası'nda da gizli bir mukavemet teşkilatı kurulmuştu. Bundan haberim vardı. En iyi arkadaşım

haline gelmiş olan Balıkçı Hasan Reis ile Balıkçı Mehmet Reis, bu teşkilatın en mühim elemanları arasında bulunuyorlardı. Hasan Reis'in, kasabanın kenarında, sahilde küçük bir evi vardı. Burada yapılan gizli toplantılara bazen ben de katılıyordum. İşte bu günlerde idi. Bir sabah Licoiri (Liguria olmalı! M.Ç.) isimli İtalyan nakliye gemisi Kuşadası önünde demir attı. Gemi bize, ihtiyacımız olan malzeme ile birlikte kuvvetlerimizi takviye için bir miktar da asker getirmişti. Ziyaretine gittiğim kaptan, hoş beşten sonra "ambarda iki de misafirimiz var. Kendileri Jön Türklerden imiş, İsviçre'den İtalya'ya geçmiş, Napoli'de gizlice bizim gemiye binmişler. Niyetleri, İzmir'e çıkmak ve millî harekâta katılmak. Üzerlerinde silah da vardı. Tabancalarını alıp kendilerini hapsedtik. Bunları size teslim edeceğim" dedi. Bir manga İtalyan askeri muhafazasında karaya çıkarılan iki kaçak yolcuyu doğruca daireme getirttim. Kendilerine sigara ve kahve ikram ettim." Luca, kaptandan aldığı tabancalarını da iade eder. Orada bulunan Hasan Reis'in, "Kumandan bizdendir, sizi serbest bırakıyor" demesinden sonra, Luca ile iki yolcu arasında dostluk başlar. "Yeni arkadaşlarım, Şükrü Saraçoğlu ile Mahmut Esat Bozkurt idi." Ertesi gün Luca'yı ziyaret eden Kaymakam Ferruh Bey, Şükrü ve Mahmut Esat Beylerin kendisine teslim edilmelerini ister. Suçlarının ne olduğunun sorulması üzerine "Hükümet idaresine karşı gelmek ve hükümeti yıkıcı mahiyette faaliyette bulunmak. Haklarında evvelce verilmiş birer tevkif müzekkeresi var" cevabını verir. Luca, iki kişinin "gece, nöbetçinin uyumasından faydalanarak kaçtıklarını" söyler. Ferruh Bey, durumu İstanbul'a yazacağını söyler ve ayrılır. Luca, bir süre sonra da Vâsif Bey ile tanışır.

7 Ocak: Gazetenin o günkü nüshasında tefrika yayınlanmamıştır.

8 Ocak: Luca, Kuşadası'ndaki iki Kuvâ-yı Milliyeci, Hasan Reis ve Mehmet Reis hakkında bilgi verir. 1941'de tekrar Kuşadası'na gelen Luca, bu iki eski arkadaşını görür.

9 Ocak: Luca, yürürken, sağ bacağındaki yara yüzünden aksamaktadır. Anlattığına göre; İtalya'ya dönmesi için emir gelince, Şükrü Saraçoğlu, Luca'ya, kendilerine katılmasını söyler. Kabul eden Luca, üniformasını çıkarır ve zeybek elbisesi giyer. Aydın'da, Yunan bölüğüne taarruz ederler. Cellat Bataklığı denilen yerdeki çatışmalarda yaralanır. Bundan sonra yürürken, hep aksamıştır. Luca, Roma'daki evinin bahçesinde Denizli horozu beslemektedir. Bunun nedenini, şöyle anlatır: "Denizli'de bir gece uyurken, horozun ötmesini alarm verildiği şeklinde düşünür ve arkadaşlarını uyandırır. Durum öğrenilince arkadaşları onunla alay ederler. O da, Türkiye'den döndükten sonra Denizli horozu getirir."

10 Ocak: Luca, 1923 Şubat'ında İtalya'ya döner. İtalya'ya dönerken, Türkiye'de Yunanlılara karşı savaşmasına şöyle bir gerekçe bulur: "Türk çetelerinin eline esir düşmüş, serbest bırakılınca da ülkesine dönmüştür."

Luca, Roma'da büyükelçi olarak bulunan Vâsif Çınar'ın albümünden aldığı bir Atatürk kartpostalını stüdyoda büyüterek tablo haline getirtmiş ve evinin duvarına asmıştır. Daha sonra, Giuliano çetesini etkisiz hale getirince, çetede bulunan ressam Salvatore'ye Atatürk'ün fotoğrafını göstermiş ve yağlı boya olarak yaptırmıştır. Atatürk

ile de Eskişehir'de karşılaşmışlar. Atatürk, Saraçoğlu Şükrü Bey'in takdim ettiği Luca'nın elini sıkarken; "Adınızı daha önce de işittim. Yaptıklarınız için teşekkür ederim. Türkler, kendilerine yapılan iyiliği de, kötülüğü de asla unutmazlar" demiş. Sonra gülümseyerek, "Meşhur hikayeyi de işittim. Şükrü Bey anlatmıştı. çok hoşuma gitti. Zeki ve cesur kimseleri severim. Başarınızdan dolayı sizi ben de tebrik ederim" demiştir.

Atatürk'ün sözünü ettiği meşhur hikaye şudur: Yunanlılar, Kuşadası civarında bir cephanelik kurmuşlardı. Türkler, çok iyi korunan ve eski bir değirmenin kale haline getirilmesinden ötürü ele geçiremedikleri depo için bir plan hazırlarlar. Plana göre, Luca resmî üniformasını giymiş, Şükrü Bey de onun misafiri bir Fransız gazeteci kimliğine bürünmüştür. Birlikte cephaneliğin bulunduğu bölgeye giderler ve Yunan askerleri tarafından esir alınırlar. Askerlere, avlanmak için çıktıklarını ve kaybolduklarını söylerler. Askerler ve Yunan bölüğünün komutanı bu yalana inanırlar. Gece, içtikleri içkinin etkisiyle sarhoş olurlar ve Yunanlılar Luca ile Şükrü Bey'e geceyi geçirmeleri için bir oda verirler. Gece yarısı, Luca ve Şükrü Bey, 4 subayı ve 9 nöbetçiyi kısıvırak bağlarlar. Diğer Yunan askerleri durumu fark ettiklerinde, dışarıda beklemekte olan Türk çetesinin elemanları depoya çoktan girmişler ve cephaneliğin muhtemelen yarısını boşaltmışlardı. Kısa süren bir müsademedden sonra geriye çekilirler. Yerleştirdikleri dinamitlerin patlaması üzerine depo yanar. Bu olaydan sonra arkadaşları Luca'ya, planın hazırlanmasındaki kurnazlığından dolayı "Şeytan" lakabını takarlar.

11 Ocak: 1930 Ekim'inde Türkiye'nin Roma Büyükelçisi olan Vâsif Çınar bir balo verir. Dâvetli olmamasına rağmen Luca elçiliğe gider ve kapıdaki görevliye Türkçe olarak, büyükelçiye "Şeytan" nâmıyla birisinin kendisine görmek istediğini bildirmesini rica eder. Vâsif Bey, kendisini bekleyen subayı görünce, Luca ile sarmaş dolaş olurlar. Birlikte balonun yapıldığı salona girerken, orada bulunan Mussolini, bir İtalyan subayının Türk elçisiyle böylesine samimi olmasından dolayı rahatsız olur. Bir albay aracılığıyla Luca'yı en kısa zamanda göndertir. Ertesi gün Albay ile görüşen Luca durumu anlatır.

12 Ocak: Luca, Giuliano çetesini, Aydın zeybeklerinin usulleriyle nasıl çökerttiğini anlatmıştır.

13 Ocak: Luca, yarbay rütbesiyle 1942'de Rodos'taki İtalyan kuvvetlerine komuta ediyordu. 1942 Şubat'ında gizlice Kuşadası'na gelerek Balıkçı Hasan Reis ile görüşmüş. Amacı, İngiltere ve Amerikan ablukası nedeniyle sıkıntı çeken Rodos'a yiyecek yardımı yapılmasını sağlamak.

14 Ocak: Luca, Kuşadası'nda 3 gün kaldıktan sonra Ankara'ya gider. Başbakan Saraçoğlu ile, bir buçuk iki ay kaldığı Ankara'da sık sık görüşür. Resmî olarak, Türkiye tarafsız görünmekle birlikte, gizlice Rodos'a yiyecek ve diğer yardımlar yapılır.

15 Ocak: Antalya'da doğan ancak İzmir'in işgal edildiğinde Kuşadası'nda posta idaresinde çalışan Rum Strato Tuzcuoğlu'nun anıları anlatılmış. Tuzcuoğlu, Luca'nun teklifi üzerine Türklere yardım ediyormuş.

16 Ocak: General Luca, evinde yoğurt yaptırıyormuş, bir çok Türk âdetlerini, sigara ve kahve vesaireyi İtalya'ya götürmüş.

II-Anılardaki Yanlışlar: Çok geniş bir özetini verdiğimiz General Luca'nın anlattığı olayların büyük bir kısmı gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Bir kısmını, hafızasının yanılmasına vermek mümkün olsa bile, diğer kısmı tarihî gerçeklerle taban taban zıttır. General Luca'nın anlattıklarında gerçek payının olması ve Millî Mücadele dönemi hakkında bir takım itiraflarda bulunması da, ne yazık ki, gerçek dışı olayların gölgesinde kalmaktadır. Bunun dışında, İtalyan generalinin anlattığı bir takım olayların doğruluğunu ya da yanlışlığını ortaya koyma imkanına da sahip değiliz. Yine de, General Luca'nın bazı yanlışlarına değinmek istiyoruz.

4 Ocak günü yayınlanan ifadelerindeki Kuşadası'na gelişi ile ilgili bilgilerde yanlışlığı görülmektedir. Ona göre, kendisini gizli bir görevle Şubat 1919'da Kuşadası'na gönderen, dönemin Hâriciye Nâzırı Kont Sforza'dır. Oysa, Şubat 1919'da İtalya Dışişleri Bakanı Sidney Sonnino idi ve Kont Sforza da, İstanbul'da yüksek komiser olarak görev yapmaktaydı. 1919 Şubat'ında Kuşadası'na geldiği ve bir ev tutup Türklere bir ay boyunca elinden gelen kötülüğü yapmaya çalıştığı da kuşkuludur. Kuşadası da, diğer Batı Anadolu kıyıları gibi, gizli antlaşmalarla İtalya'ya vaad edilmişti. Mondros Mütarekesi'nden sonra İtalyanlar, Kuşadası'nda da işgale hazırlık mahiyetinde bir takım faaliyetlerde bulunmuşlardır. Ancak, General Luca'nın ileri sürdüğü gibi, Kuşadası'nda, başlarına komutan olarak tayin edilip görevine başladığını iddia ettiği Şubat 1919'da, "bir avuç İtalyan askeri" yoktu. İtalyan makamları; Yunanlıların İzmir'i işgal etme ihtimaline karşılık, Kuşadası'nı işgal etmeye 11 Nisan 1919'da karar vermişlerdir.² Nitekim Kuşadası, Paris Barış Konferansı'nın, Yunan birliklerinin İzmir'e çıkmasına izin verdiği 6 Mayıs'tan bir gün sonra kasabaya gelen Regina Elena kruvazöründen karaya çıkan askerler tarafından, 14 Mayıs 1919 günü işgal edilmiştir.³ Dolayısıyla General Luca'nın Kuşadası'na gelmesi bu tarihten sonradır. Kaldık ki, kendisi Kuşadası'ndaki bütün birliklerin değil, sadece 379. Jandarma Takım Komutanı olarak görev yapmıştır. İtalyan arşivlerinde, o dönemde rütbesi teğmen olan Luca'nın işgalden önceki döneme ait hiç bir raporuna rastlamadığımız halde, işgal sonrasında faaliyetleri hakkında, 379. Jandarma Takım Komutanı olarak, Anadolu'daki İtalyan işgal kuvvetlerinin karargâhı olan Söke'ye ve Rodos'a gönderdiği bir hayli raporuna rastladık ki, bir kısmından aşağıda söz edeceğiz.

General Luca'nın, gazetenin 9 Ocak günü sayısında yer alan anlattıkları da bir hayli ilgi çekicidir. General, sağ bacağı'nın aksamasını, Türklere birlikte Yunanlılara karşı çarpışırken yaralanmasına bağlamaktadır. Anlattığına göre, İta'ya'ya dönmesi için emir alınca, bu emre uymamış, üniformasını çıkartarak Türklere birlikte Yunanlılara karşı savaşmıştır. Daha sonra İtalya'ya 1923'te dönerken de gerekçe olarak, Türk

² *Ufficio Storico Stato Maggiore dell'Esercito, (USSME), E3-2/3. Paris'teki İtalyan heyetinden Başbakanlığa, Dışişleri Bakanlığı'na ve Başkomutanlığa. 11 Nisan 1919.*

³ *Mevlüt Çelebi, Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri, Ankara, Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Yay., 1999, s.90.*

çetelerinin eline esir düştüğünü ileri sürmüştür. Bu ifade, pek çok bakımdan önemli ancak yanıltıcıdır. İtalyanların, Batı Anadolu bölgesinde işgal ettikleri yerlerin Kuvâ-yı Milliye birlikleri tarafından, Yunanlılara karşı saldırı için kullanıldığı ve ortak düşman durumunda olan Yunanlılara karşı İtalyanların, Türklere el altından yardım yaptıkları doğrudur. Ancak bu, Teğmen Luca'nın, ya da diğer İtalyan askerlerinin zeybek elbisesi giyip Yunanlılara karşı savaşacak kadar ileri girmemiştir. Bir defa; Teğmen Luca'nın, İtalya'ya dönmesi için emir aldığı kuşkuludur. Ancak kesin olan, Mayıs 1919-Nisan 1922 tarihleri arasında Kuşadası'ndaki görevinin başında olduğudur. Elimizde Teğmen Luca'nın gönderdiği raporlar bulunmaktadır ve bunlarda Türklere karşı çok iyi niyetler taşıdığını görmek de mümkün değildir. Teğmen Luca'nın, bağlı olduğu Söke'ye ve Rodos'a gönderdiği raporlardan bir kaç tanesini zikretmek, onun görevi başında olduğunu göstermeye yetecektir. Demirci Mehmet Efe'nin faaliyetleri hakkında, 6 Aralık 1919'da gönderdiği bir rapor.⁴ Selçuk'ta Yunan komutanla yaptığı görüşmeyi anlattığı 8 Ocak 1920 tarihli bir mektubu.⁵ 26 Aralık 1920 günü gönderdiği on günlük olayları anlattığı bir rapor. Bu raporunda; Kuşadası'nda, bütün halkın hazır bulunduğu câmideki bir toplantıda konuşulanları muhbirleri aracılığıyla öğrenmiş ve Rodos'taki komutanlığa bildirmiştir.⁶ Söke'ye 2 Şubat 1921'de gönderdiği başka bir yazıya⁷ ve 21 Nisan 1922 tarihli bir belgeye göre de Teğmen Luca, o tarihte Kuşadası'nda görevinin başında bulunuyordu.⁸ Bu belgeleri artırmak mümkün ise de, gerek görmüyoruz. Bir kişinin, aynı anda hem İtalyan ordusunda görev yapması, hem de Türklere birlikte Yunanlılara karşı savaşması mümkün olamayacağına ve Teğmen Luca'nın İtalyan ordusundaki görevine devam ettiği kesin olduğuna göre, Türklere birlikte Yunanlılara karşı savaştığı doğru değildir. Diğer taraftan, 1923'te Türkiye'den İtalya'ya dönerken ileri sürdüğü, "Türk çetelerinin eline esir düştüğü" gerekçesi de inandırıcı değildir. Çünkü; Kuşadası Muavin Konsolosu Francesco Costa Sanseverino'nun İzmir Başkonsolosluğu'na gönderdiği Menderes Bölgesi'ndeki İtalyan askerlerinin tahliyesi hakkındaki 21 Nisan 1922 rapora göre Teğmen Luca, Kuşadası'ndaki görevinin başındaydı.⁹ Kaldı ki, İtalyanların, kaybolan bir subaylarını bulmak için hiç bir şey yapmamış olduklarını düşünmek de mümkün değildir. Nitekim, benzeri olaylarda titiz davranmışlardır. Teğmen Luigi Merano, 13 Nisan 1920 akşamı Milas-Muğla yolunda bisikletle giderken öldürülmüştür. Türk ve İtalyan jandarmaları kâtili yakalamak için işbirliği yapmışlar ve kâtileri yakalayıp cezalandırmışlardır.¹⁰ Teğmen Luca'nın, muhtemelen Türklere karşı beslediği sempatinin de etkisiyle, olayları çarpıttığını düşünmek en sağlıklı yoldur. Böyle olunca, Teğmen Luca'nın, Şükrü Bey ile birlikte bir Yunan cephaneliğinden silah kaçırması söz konusu değildir. Mustafa Kemal Paşa'nın

⁴ *Archivio Storico Diplomatico Ministero degli Affari Esteri, Affari Politici, (ASDMAE-AP.), 1919-1930, Busta, (B.), 1645-7740.*

⁵ *USSME, E3-16/2.*

⁶ *USSME, E3-13/4.*

⁷ *USSME, E3-34/7.*

⁸ *ASDMAE-AP., 1919-1930, B.1673-7806.*

⁹ *ASDMAE-AP., 1919-1930, B.1673-7806.*

¹⁰ Çelebi, *a.g.e.*, s.187.

iltifatlarına mazhar olması ve efelerle birlikte Denizli dağlarında dolaştığı iddiası da gerçekleri yansıtmaktan uzaktır.

General Luca, Türkiye'nin Roma Büyükelçisi Vâsıf Çınar'ın Ekim 1930'da bir balo verdiğini anlatırken de yanlış bilgi vermiştir. Çünkü o tarihte Türkiye'nin Roma Büyükelçisi Suad (Davaz) Bey idi. Vâsıf Çınar'ın Roma Büyükelçiliğine tâyini 1932'de olmuş ve görevine, İtalya'yı resmen ziyaret eden Başvekil İsmet Paşa ile birlikte giderek başlamıştır. (Mayıs 1932)

General Luca'nın, Saraçoğlu Şükrü ve Mahmud Esad ve İkinci Dünya Savaşı'na ait anlattıkları kısmen doğrudur. Gerçekten de, Saraçoğlu Şükrü ve Mahmud Esad Avrupa'dan Anadolu'ya İtalyanların yardımları sayesinde dönmüşlerdir. Lozan'daki İtalyan Başkonsolosu Guisi'den Dışişleri Bakanına 16 Şubat 1920'de gönderilen bir yazıda; "kendilerine candan bağlı" olduğunu iddia ettiği bu kişiler hakkında; "Nafilian'dan o gün aldığı raporda, kendisinden, Osmanlı meclisinde İzmir mebusu olan Saraçoğlu Şükrü ve Mahmud Esad'ın, İtalya ve Rodos üzerinden Anadolu'ya yapacakları yolculuğu kolaylaştırmasının istendiği"¹¹ bildirilmiştir.

General Luca'nın İkinci Dünya Savaşı döneminde Rodos'taki birliklerin komutanı olduğu da kuşkuludur. Ancak Başvekil Saraçoğlu ile görüşmüştür. İtalya Dışişleri Bakanlığı yayını olan "I Documenti Diplomatici Italiani"nin dizininde Ugo Luca'dan, nerede görev yaptığı hakkında bilgi verilmeden "Albay, Askerî İstihbarat Servisinde Ataşe" olarak söz edilmiştir. İtalya'nın Ankara Büyükelçisi Ottavio De Peppo, Dışişleri Bakanı Kont Ciano'ya 21 Temmuz 1942'de gönderdiği telgrafta, Luca'nın "dostu" Saraçoğlu ile, "Türkiye'nin savaştaki tutumunu görüştiklerini"¹² bildirmiştir. Albay Luca da, Ciano'ya Roma'da 30 Aralık 1942'de sunduğu bilgi notunda 18 Aralık'ta Saraçoğlu ile yaptığı başka bir görüşmeyi anlatmıştır.¹³

Luca'nın; Millî Mücadele döneminde Türklerle iyi ilişkiler kurduğunu ve İkinci Dünya Savaşı döneminde Kuşadası'na tekrar geldiğini gördüğümüz Kuşadalılar da teyit etmişlerdir.¹⁴

¹¹ ASDMAE-AP., 1919-1930, B.1656-776.

¹² *I Documenti Diplomatici Italiani*, Ministero degli Affari Esteri, nona serie:1939-1943, volume:IX, (21 luglio 1942-6 febbraio 1943), Roma, 1989, s.1-2, Belge:1.

¹³ *A.g.e.*, s.454-456, Belge:450.

¹⁴ Kuşadası 1323 (1907) doğumlu Mustafa Bilgin 15 Ekim 1987'de yaptığımız görüşmede Luca hakkında şunları anlatmıştır: "İtalyanlar, askerlerinin barınması için kışla yapmaya başladılar. İtalyan askerlerinin komutanı olan Yüzbaşı Luca için de ayrı bir bina inşa ettiler. Yüzbaşı Luca'nın Türkçesi fena değildi."

Kuşadası 1332 (1916) doğumlu Mehmet Şakir Songur 17 Aralık 1999'da yaptığımız görüşmede Luca hakkında şunları söylemiştir: "Luca Türkçe biliyordu. Mahmut Esat ve Vasıf Çınar ile iyi ilişkiler kurmuştu. O da buraya askerleriyle birlikte geldi. Salih Hoca'ya büyük saygı gösterirdi. Hoca yoldan geçerken oturuyor ise, ayağa kalkar hocayı öyle selamlardı. Luca Türklerle çok hizmet etti."

1340 (1924) doğumlu Mehmet Bulan da, Luca'nın İkinci Dünya Savaşı döneminde Kuşadası'na geldiğini 17 Aralık 1999'daki görüşmemizde ifade etmiştir.

Sonuç: Hakkında genel bir değerlendirme yaptığımız General Luca'nın anılarında da görüldüğü gibi; tarihçiler için önemli kaynaklar olan anılardan faydalanırken son derece dikkatli olmak gereklidir. Eğer yaşanan tarihi olaylar üzerinden bir hayli zaman geçtikten sonra yazılıyor/anlatılıyor ise; bir takım yanlış hatırlamaların meydana gelmesi de kaçınılmazdır. Anıların; bir noktaya kadar sübjektif olmalarını doğal karşılamak mümkündür. Ne var ki, yapılan yanlışlar tarihî tahrif edecek boyuta ulaştığında, bu, hâyâl sınırlarının zorlanması sonucunu doğurmaktadır.